

цього з урахуванням галузевих особливостей кожного регіону має стати першим кроком на шляху подолання проблеми диспропорцій у економіці регіонів Причорномор'я України.

Джерела та література:

1. Eurostat, European comission : [Електронний ресурс] : сайт статистики Європи. – Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>
2. Концепція розвитку системи національних рахунків, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 липня 2002 р. № 413-р.
3. Валовий регіональний продукт Автономної Республіки Крим : стат. зб. / Держкомстат України, Головне управління статистики у АР Крим.
4. Валовий регіональний продукт Херсонської області за 2005-2008 рр. : стат. зб. / Держкомстат України, Головне управління статистики в Херсонській області.
5. Макроекономічні показники розвитку Одеської області : стат. зб. / Держкомстат України, Головне управління статистики в Одеській області.
6. Основні макроекономічні показники соціально-економічного розвитку Миколаївської області за 2008 рік : стат. зб. / Держкомстат України, Головне управління статистики у Миколаївській області.
7. Есяян А. Ю. Изменение структуры национальной экономики Украины в современных условиях : [Электронный ресурс] / А. Ю. Есяян, Д. А. Забарина. – Режим доступа : http://rusnauka.com/3_SND_2010/Economics/57310.doc.htm
8. Кузьменко Є. О. Місце пропорцій між заміщенням використаних засобів виробництва та доданою вартістю у розвитку національної економіки / Є. О. Кузьменко // Економічний простір. – 2010. – № 42. – С. 66-80.
9. Національні рахунки : [Електронний ресурс] / Державна служба статистики : офіційний сайт. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>

Міщенко В.А., Іменинник А.М.

УДК 336.144.3

КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПРОДУКТИВНІСТЮ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ

Актуальність проблеми. Розвиток економіки на ринкових засадах потребує від українських підприємств запровадження нових концепцій управління, в основу яких покладено сучасні принципи й підходи до планування, обліку, контролю тощо. Водночас зазначені концепції давно вже успішно застосовуються на зарубіжних підприємствах, хоча це не означає, що і там всі проблеми вирішені.

Сформувати систему управління, що відповідає ринковим вимогам до промислового підприємства, можна за рахунок використання контролінгу. Відомо декілька концепцій контролінгу, які одночасно є концепціями управління підприємством і стосуються взаємопов'язаних складових – планування, координування, моніторингу, інформаційних потоків, управлінського обліку, фінансового контролю та аналізу відхилень [1], [2], [3]. Особливої уваги потребує удосконалення корпоративного управління підприємствами державного сектору економіки на засадах контролінгу, бо вони тривалий час сприймалися лише як об'єкти приватизації, а не як об'єкти ефективного державного управління. Державні підприємства складатимуть певну частку економіки і в майбутньому, про що свідчить досвід розвинутих країн.

Основні дослідження та публікації з цієї проблематики належать таким зарубіжним науковцям і практикам, як: Майер Э., Манн Р., Фольмут Х. Й., Хан Д., Хорват П., Івашкевич Б.В., Фалько С. Г., Ананькіна Е. А., Данілочкін С. В., Данілочкіна Н. Г., Кармінський А. М., Малишева Л. А. та ін.

В Україні відомі наукові публікації з контролінгу такі авторів, як: Чумаченко М. Г., Терещенко О. О., Пушкар М. С., Сухарева Л. А., Петренко С. Н., Марюта А. Н., Ковальчук К. Ф., Іваненкова С. В., Мелих О. В., Прохорова В. В., Оліфірова О. В., Семенов А. Г., Шульга Н. П., Оліфіров О. В., Сабліна Н. В., Козуб О. В., Марущак Л. І., Хайлук С. О., Аксентюк М. М., Приймак С. В., Поліщук Н. В., Гасило О. О., Деменіна О. М., Смирнова Л. Д., Гладких М. І., Головкова Л. С., Дегтярьова О. О., Петренко С. М. та ін.

Водночас у наукових джерелах недостатньо висвітлено аспекти фінансового контролінгу, не знайшло свого продовження дослідження його інструментів, пов'язаних з управлінням продуктивністю факторів виробництва та ефективністю використання фінансових ресурсів підприємств.

Мета статті – обґрунтування необхідності управління продуктивністю факторів виробництва у системі фінансового контролінгу.

Викладення основного матеріалу. Контролінг (controlling) – це система інтегрованого інформаційного забезпечення, планування і контролю. В Німеччині під контролінгом часто розуміють систему управління прибутком підприємства [1].

Мета контролінгу є похідною від цілей підприємства. Вища мета полягає в збереженні і успішному подальшому розвитку підприємства. Для реалізації цієї мети підприємство виробляє товари і послуги, що оптимізують його фінансовий результат з урахуванням соціальних цілей, що так або інакше контролюються державою. Контролінг сприяє досягненню головної вартісної (монетарної) мети підприємства – оптимізації фінансового результату через максимізацію прибутку і цінності капіталу при гарантованій ліквідності.

Разом з тим за допомогою контролінгу досягнення даної мети координується з досягненням соціальних і ринкових цілей і необхідними для цього заходами і ресурсами.

Оптимізація фінансового результату при гарантованій ліквідності може розглядатися як головна мета контролінгу, для досягнення якої розв'язуються основні його задачі – формування цілеспрямованого комплексу заходів щодо досягнення головної мети. Основні задачі контролінгу полягають в інформаційному забезпеченні орієнтованих на результат процесів планування, регулювання і контролю (моніторингу) на підприємстві, у виконанні функцій інтеграції, системної організації і координації. Базу контролінгу складають показники виробничого і фінансового обліку, по можливості організовані в банк техніко-економічних даних [1].

Види контролінгу можна класифікувати не тільки за принципом оточення (стратегічний і оперативний), але і за напрямками діяльності – фінансовий контролінг, контролінг маркетингу, персоналу, логістики, інвестицій, інноваційних процесів і т.п. [4]

Фінансовий контролінг, як важливий елемент системи загального контролінгу, є ефективною координуючою системою забезпечення взаємозв'язку між формуванням інформаційної бази, фінансовим аналізом, фінансовим плануванням і внутрішнім фінансовим аудитом та досягненням соціальних і ринкових цілей, а також з необхідними для цього виробничими факторами та фінансовими ресурсами (рис. 1).

На думку Р. Манна, порівняння запланованих показників з фактичними – ядро концепції контролінгу взагалі та фінансового контролінгу зокрема. Саме завдяки йому звітність є складовою частиною системи управління, оскільки відхилення, визначені шляхом порівняння запланованих показників з фактичними, є основою для встановлення причин і подальшого прийняття відповідних рішень [5]. Фінансовий контролінг, складання фінансових планів разом з обґрунтованим прогнозуванням та економічним аналізом являє собою складову частину управління фінансами підприємства. Обов'язкове складання фінансових планів в Україні практикується лише на підприємствах державного сектору економіки [6]. Практика останніх років господарювання показала, що існують суперечності між потенціалом державного виробничого сектора і незадовільними соціально-економічними результатами його функціонування в умовах ринку. У зв'язку з цим особливу актуальність набуває удосконалення організації фінансової діяльності державних підприємств, що дозволяє реалізувати наявні матеріальні і фінансові ресурси цього унікального елемента ринкової економіки. Розробка теоретичних і методичних проблем організації фінансової діяльності державних підприємств є принципово новою для української економічної науки [7].

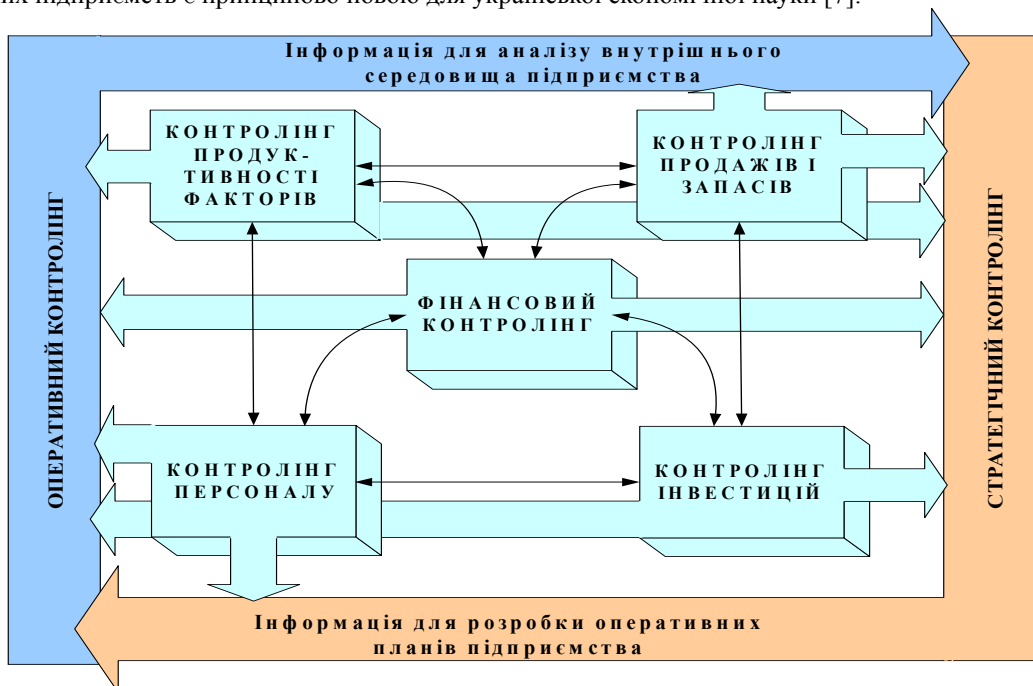

Рис. 1. Структура контролінгу підприємства, орієнтованого на зростання продуктивності факторів і ефективності фінансових ресурсів

З рис. 1 видно, що при застосуванні контролінгу, орієнтованого на зростання продуктивності факторів і ефективності фінансових ресурсів підприємства застосовується контролінг продуктивності факторів виробництва. Як відомо, найбільш поширеним напрямком контролінгу є його орієнтація на максимізацію прибутку та вартості капіталу власників при мінімізації ризику і збереженні ліквідності та платоспроможності підприємства. Нова концепція є конкретизацією цього напрямку контролінгу, бо дозволяє визначити внесок різних виробничих факторів у приріст прибутку підприємства, що створює умови для раціонального використання власних фінансових ресурсів, підвищення їх ефективності та зростання обсягів у динаміці (рис. 2).

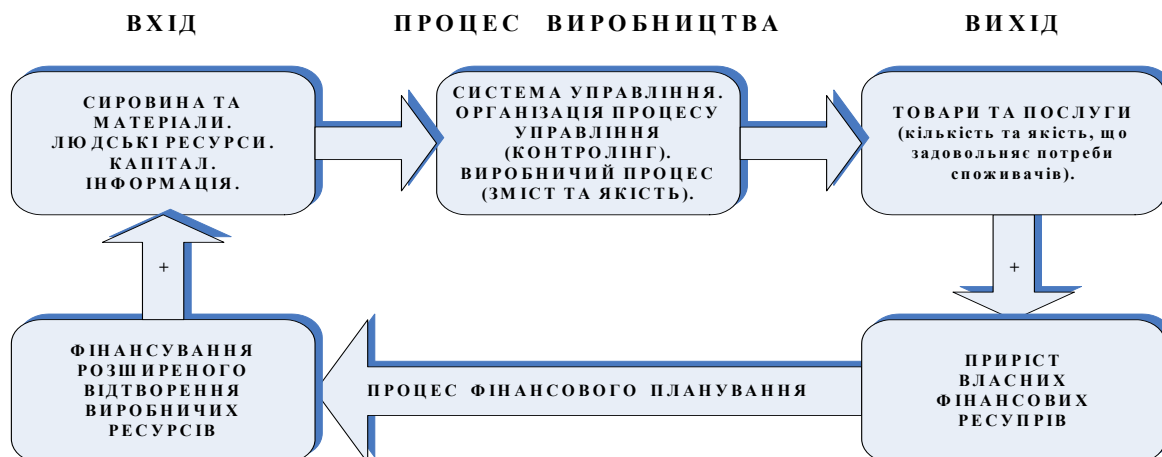

Рис. 2. Основні процеси контролінгу, орієнтованого на зростання продуктивності факторів і ефективності фінансових ресурсів

Останнім часом актуальність проблеми обґрунтування показників продуктивності в цілому в економіці та за видами економічної діяльності посилилась не тільки в Україні, але й в країнах-членах ЄС [8]. Насамперед, мова йде про запровадження багатофакторних показників продуктивності, які пов'язують показник валового випуску з рядом витрат ресурсів. Це показники багатофакторної продуктивності у формі «капітал - праця - енергія - матеріали - послуги» (KLEMS), які вже давно застосовуються в США [9], [10], [11].

Для ліквідації відставання в 2003 р. було створено консорціум з 16 науково-дослідних, аналітичних і статистичних організацій з різних країн ЄС, який підтримувався Європейською Комісією, ОЕСР і Евростатом. Проект отримав назву EU-KLEMS. Повна офіційна назва проекту: «The EU KLEMS Growth and Productivity Accounts». KLEMS – скорочення від англійських слів капітал (K), праця (L), енергія (E), сировина (M), сторонні послуги (S). Задачі консорціуму EU-KLEMS – створення бази даних порівняних статистичних показників на галузевому рівні і проведення серії досліджень взаємозв'язків між зростанням кваліфікації робочої сили, технологічним прогресом і інноваціями з одного боку, і продуктивністю – з іншого. Збалансований облік в рамках проекту EU-KLEMS інтересів економічної науки, задач економічної політики і статистики забезпечується участю в консорціумі провідних науково-дослідних і аналітичних організацій світу при підтримці Евростата, державних статистичних служб країн ЄС, а також ОЕСР.

В рамках проекту створювалась база даних різних показників економічного зростання, продуктивності, процесів формування робочих місць, інвестицій в основний капітал і інновацій на рівні 72 галузей для 25 країн-членів ЄС. Проект завершено 30 червня 2008 року [12]. База даних відкрита у вільному доступі в Інтернеті на сайті <http://www.euklems.net/>.

В Україні наказом Міністерства економіки України від 26.12. 2008 р. №916 затверджені «Тимчасові методичні рекомендації розрахунку продуктивності праці в цілому в економіці та за видами економічної діяльності» [13]. Ці рекомендації розроблено з метою розрахунку продуктивності праці в цілому в економіці та за видами економічної діяльності. Вони формують загальні підходи до визначення показників продуктивності праці: на національному рівні, за видами економічної діяльності, а також для міжнародних порівнянь. У Методичних рекомендаціях прийнято варіант визначення та розрахунку продуктивності праці, який найбільш відповідає загальноприйнятій міжнародній практиці та особливостям національної статистичної звітності. Зокрема, згадується показник багатофакторної продуктивності, який пов'язує обсяг випуску з рядом витрат у моделі KLEMS. Проте стосовно моделі KLEMS у «Тимчасових методичних рекомендаціях розрахунку продуктивності праці в цілому в економіці та за видами економічної діяльності» не надано жодного пояснення.

Аналіз літературних джерел показує, що багатофакторні моделі вимірювання та аналізу продуктивності розглядаються у статтях Мороза О. В. і Штефана Л. Б. [14], Лучанінова С. [15], Волошиної С. В. [16] та Семенова С. К. і Ларичевої Н. Н. [17], [18]. Але методологію оцінки багатофакторної продуктивності, яка використовується в основі моделі KLEMS у вітчизняній літературі висвітлено недостатньо. Виключення складають роботи Калужного В. В. [19] та Статівки Н. В. [20], які дозволяють розробити методику вимірювання багатофакторної продуктивності на вітчизняних підприємствах.

Зокрема, у сучасній методології вимірювання продуктивності розрізняють два показники:

1) Часткова продуктивність, яка співвідносить сукупний показник випуску Q з одним із видів ресурсів, що вводиться (капітал, праця, енергія, матеріали, тощо).

2) Сукупна продуктивність чинників виробництва, яка співвідносить сукупний показник випуску з набором виробничих ресурсів, що вводяться.

Відповідно до методичних підходів, що використовуються в країнах ОЕСР, термін «мультифакторна продуктивність» використовується як синонім «сукупної продуктивності всіх чинників виробництва» для того, щоб підкреслити відсутність претензій відносно здатності реєструвати внесок кожного з чинників в

зростання випуску. Синонімом терміну «часткова продуктивність» є «продуктивність індивідуального фактора».

Обидві ці широкі категорії показників продуктивності мають свої переваги і недоліки. Переваги методу часткової продуктивності полягають в легкості її вимірювання і трактування. Його недолік полягає в тому, що на практиці випуск залежить від змін у витратах виробничих чинників, які є взаємозв'язаними і взаємодоповнюючими. З другого боку, показник «мультифакторна продуктивність» забезпечує об'єднання різних необхідних чинників і співвідносить їх з динамікою випуску, проте його недолік полягає у підвищених вимогах до наявності даних. Зауважимо, що в США вимірювання продуктивності методом KLEMS застосовується практично у всіх галузях економіки. Наприклад, рис. 3 та 4 дають уявлення про зміну основних показників часткової та мультифакторної продуктивності у промисловості США у 1987-2007 рр.

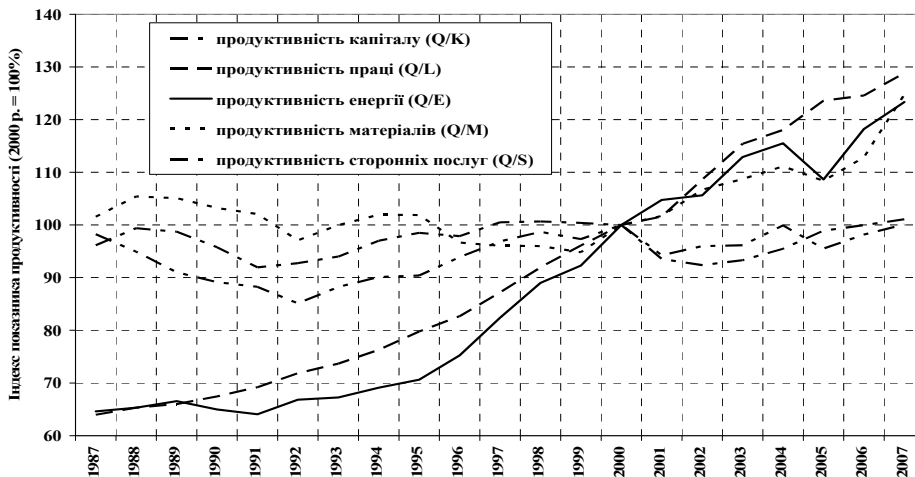

Рис. 3. Динаміка показників окремих видів продуктивності факторів в промисловості США у 1987-2007 рр.

Джерело: розраховано автором за даними Aggregate Manufacturing and Manufacturing Industries KLEMS Multifactor Productivity Tables 1987-2007. <ftp://ftp.bls.gov/pub/special.requests/opt/mp/prod3.klemsmf.zip>

Зокрема, з рис. 3 видно, що у 2007 р. у порівнянні з 2000 р. в промисловості США в найбільшій мірі зросла продуктивність праці (на 28,8%), продуктивність матеріалів (на 24,8%) та продуктивність енергії (на 23,4%). Продуктивність капіталу за 2001-2007 рр. зросла всього на 1,1%, а продуктивність сторонніх послуг – на 0,1%.

З рис. 4 видно, що у 2002-2008 рр. у США спостерігалась тенденція певного зростання відсоткового річного приросту валового випуску у промисловості США за рахунок мультифакторної продуктивності KLEMS, що свідчить про посилення ефективності впливу сукупності факторів науково-технічного прогресу на темпи економічного розвитку у промисловості у цьому періоді.

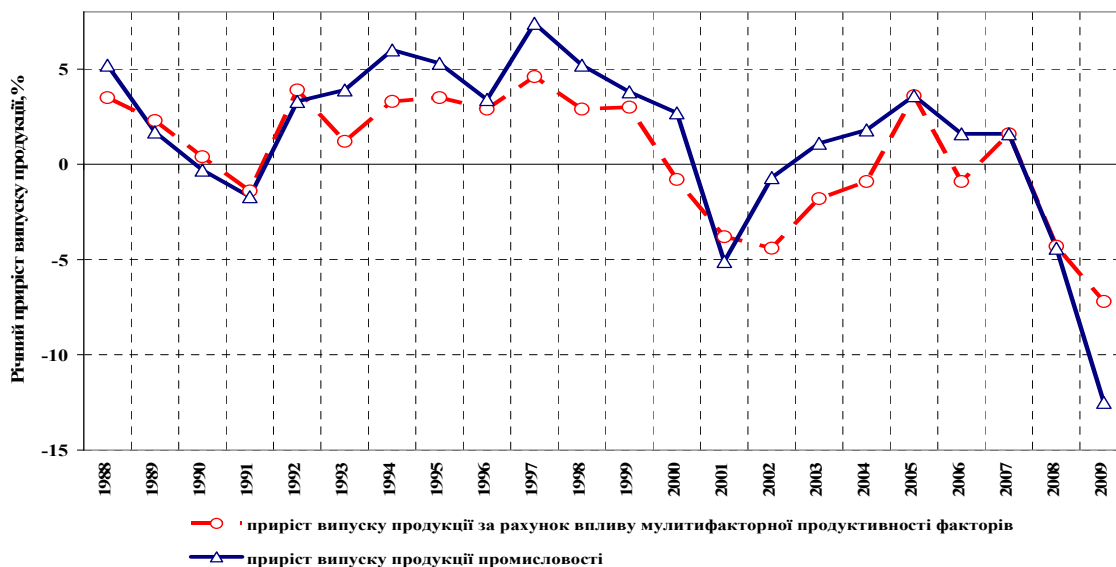

Рис. 4. Динаміка випуску продукції у промисловості всього та за рахунок мультифакторної продуктивності KLEMS у США у 1988-2009 рр.

Джерело: розраховано автором за даними 1987-2007 Aggregate Manufacturing and Manufacturing Industries KLEMS Multifactor Productivity Tables. <ftp://ftp.bls.gov/pub/special.requests/opt/mp/prod3.klemsmf.zip>

Проведений аналіз методичних розробок різних авторів дозволяє стверджувати, що:

1) метод KLEMS можна застосовувати лише для тих видів ресурсів, які відображаються структурою валового випуску продукції. В Україні валовий випуск продукції на рівні підприємства – це чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), який знаходиться у рядку 035 ф. №2;

2) у даний час у структурі чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) можна виділити, як елементи операційних витрат, лише фактори L (сума рядків 240 і 250 форми №2) – сума витрат на оплату праці і відрахувань на соціальні заходи, матеріальні затрати M (рядок 230) та інші операційні витрати S (рядок 270). Що стосується витрат капіталу K , то вони мають визначатися сумою амортизації;

3) випуск продукції W , а також величини факторів $K + L + M + S = W$ мають бути виражені у незмінних цінах деякого року, що дозволяє розрахувати часткову продуктивність окремого фактора W/I , та вихідні частки факторів у загальному валовому випуску I/W .

Приріст випуску продукції за рахунок мультифакторної продуктивності обчислюється за формулою:

$$\Delta KLM S = \Delta W / W - [d_K (\Delta K / K) + d_L (\Delta L / L) + d_M (\Delta M / M) + d_S (\Delta S / S)],$$

де d_i – частка фактора I у загальному валовому випуску W у попередньому періоді;

$\Delta I / I$ – приріст фактора I у поточному періоді.

Для ілюстрації результатів розрахунків за вищевказаною формулою автор скористався Загальнодоступною інформаційною базою даних ДКЦПФР про ринок цінних паперів (<http://www.stockmarket.gov.ua/ua/>). У якості об'єкта дослідження було обрано харківське ВАТ «Турбоатом» – одне з найбільш ефективно працюючих підприємств навіть незважаючи на фінансову кризу. Зокрема, доля держави в особі ФДМУ у статутному капіталі ВАТ «Турбоатом» складала у 2009 р. 75,22%, або 317819106 штук простих іменних акцій.

Показники приросту випуску продукції за рахунок зростання мультифакторної продуктивності та загального приросту випуску продукції у цінах попереднього року у ВАТ «Турбоатом» у 1 кв. 2007 р.– 1 кв. 2010 р. наведені на рис. 5.

З рис. 5 видно, що динаміка приросту випуску продукції за рахунок зростання мультифакторної продуктивності розділилась на два періоди. У докризовому періоді (1 кв. 2007 р.– 4 кв. 2008 р.) спостерігався зростаючий тренд цього показника, а після 4 кв. 2008 р. – різкий спад з наступним поступовим відновленням втрачених внаслідок кризи позицій.

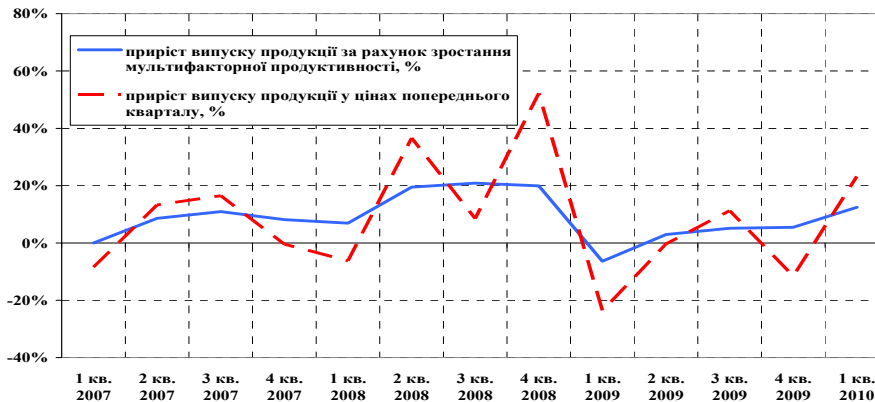

Рис. 5. Приріст випуску продукції за рахунок зростання загального випуску продукції у цінах попереднього року та мультифакторної продуктивності у ВАТ «Турбоатом» у 1 кв. 2007 р.– 1 кв. 2010 р.

Дуже цікавою виявляється динаміка показників окремих видів продуктивності факторів у ВАТ «Турбоатом» у 4 кв. 2006 р.– 1 кв. 2010 р. (рис. 6). З усіх видів продуктивності найбільше зростання в указаному періоді демонструє продуктивність капіталу. У порівнянні з 4 кв. 2006 р. (базовий період) цей показник зріс майже у 2,1 рази. На другому місці продуктивність праці (приріст на 17,8% відповідно).

З рис. 6 також видно, що продуктивність інших видів операційних витрат знизилась за вказаний період (на 12,0%), а продуктивність матеріальних витрат практично не змінилась.

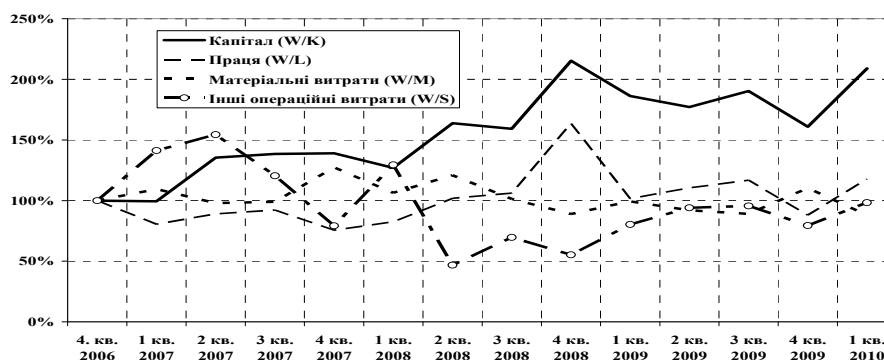

Рис. 6. Динаміка показників окремих видів продуктивності факторів у ВАТ «Турбоатом» у 4 кв. 2006 р.– 1 кв. 2010 р. (4 кв. 2006 р. = 100%)

Висновок. Експериментальні розрахунки показали, що концепція вимірювання часткової та мультифакторної продуктивності виробничих факторів може застосовуватися на рівні окремого підприємства. Зрозуміло, що поліпшити виконані розрахунки можливо, якщо у складі операційних витрат виділяти витрати енергії. Необхідно також в управлінському обліку оцінювати витрати факторів виробництва не тільки у поточних, але й у незмінних (постійних) цінах.

Джерела та література:

1. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга / Д. Хан; под ред.: А. А. Туркача, Л. Г. Головача, М. Л. Лукашевича; [пер. с нем.]. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 739 с.
2. Пич Г. Уточнение содержания контроллинга как функции управления и его поддержки / Г. Пич, Э. Шерм // Проблемы теории и практики управления. – 2001. – № 3. – С. 102-107.
3. Малышева Л. А. Какой контроллинг нужен предприятиям? / Л. А. Малышева // Директор информационной службы. – 2002. – № 7-8. – С. 57-64.
4. Кузаева О. А. Контроллинг и финансовый контроль в системе управления : монография / О. А. Кузаева. – М. : Изд-во Академии повышения квалификации и профессиональной переподготовки работников образования, 2006.
5. Манн Р. Контроллинг для начинающих / Р. Манн, Э. Майер; пер. с нем. Ю. Г. Жукова; под ред. В. В. Гвашкевича. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 304 с.
6. «Про затвердження Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансових планів державних підприємств, акціонерних, холдингових компаній та інших суб'єктів господарювання, у статутному фонді яких більше 50 відсотків акцій (часток, паїв) належать державі, та їх дочірніх підприємств»: наказ Міністерства економіки України від 21.06.2005 № 173.
7. Руденко В. В. Проблеми організації фінансової діяльності державних підприємств та шляхи їх вирішення : [Електронний ресурс] / В. В. Руденко, С. М. Мазур // Вінницький торговельно-економічний ін-т КНЕУ. – Режим доступу : <http://intkonf.org/rudenko-vv-mazur-sm-problemi-organizatsiyi-finansovoyi-diyalnosti-derzhavnih-pidpriemstv-ta-shlyahi-yih-virishennya/>
8. Кук Э. Производительность сельского хозяйства в ЕС / Э. Кук // Евростат. CES/AC.61/2001/31. – 2001. – 30 July.
9. Technical Information About the BLS Multifactor Productivity Measures : [Електронний ресурс] // Bureau of Labor Statistics. – 2007. – September 26. – Режим доступу : <http://stats.bls.gov/mfp/mpstech.pdf/>
10. Gullickson W. Multifactor Productivity in 20 U.S. Manufacturing Industries, 1949-83 / W. Gullickson, M. J. Harper // Monthly Labor Review. – 1987. – Vol. 110. – P. 18-28.
11. United States Bureau of Labor Statistics, 1987-2006 Aggregate Manufacturing and Manufacturing Industries KLEMS Multifactor Productivity Tables (excel file klems_mfp_1987_to_2006.xls from web page) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bls.gov/mfp/mprload.htm>
12. Van Ark B. The Productivity Gap between Europe and the United States: Trends and Causes / B. Van Ark, M. O'Mahony, M. P. Timmer // Journal of Economic Perspectives. – 2008. – Vol. 22. – № 1. – P. 25-44.
13. «Про затвердження Тимчасових методичних рекомендацій розрахунку продуктивності праці в цілому в економіці та за видами економічної діяльності»: наказ Міністерства економіки України від 26.12.2008 р. № 916.
14. Мороз О. В. Багатофакторна модель продуктивності сільського виробництва в залежності від техногенних чинників його енергетичного забезпечення / О. В. Мороз, Л. Б. Штефан // Енергетика: економіка, технології, екологія. – 2002. – № 2. – С. 88-92.
15. Лучанинов С. Современная концепция производительности : [Электронный ресурс] / С. Лучанинов. – Режим доступу : <http://www.hr-portal.ru/article/sovremennaya-kontseptsiya-proizvoditelnosti>
16. Волошина С. В. Интегрирована багатофакторна модель оцінки та планування продуктивності підприємства / С. В. Волошина // Придніпровський науковий вісник. Економіка. – 1998. – № 48 (115). – С. 39-43.

17. Семенов С. К. Многофакторная модель производительности: новые подходы к управлению затратами и прибыльностью / С. К. Семенов, Н. Н. Ларичева, О. В. Комарова и др. // Газовая промышленность. – 2006. – № 1. – С. 53-55.
18. Семенов С. К. Отчет о НИР «Разработка и апробация многофакторной модели совокупной производительности труда» / С. К. Семенов, Н. Н. Ларичева. – Астрахань : НИПИГаз, 2004. – 109 с.
19. Калюжный В. В. Теория и методы факторного анализа экономического роста / В. В. Калюжный // Экономическая кибернетика : междунар. научн. журнал. – Донецк, 2003. – № 3-4 (21-22). – С. 26-35.
20. Статівка Н. В. Методологічні основи оцінки багатofакторної продуктивності у аграрній сфері : [Електронний ресурс] / Н. В. Статівка // Теорія та практика державного управління. – 2009. – № 4 (27). – Режим доступу : <http://ifs.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2009-4/doc/3/11.pdf>

Павлов К.В.

УДК 330.352

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОСНОВНЫХ ФОНДОВ С УЧЕТОМ РЕГИОНАЛЬНЫХ РАЗЛИЧИЙ ТРУДООБЕСПЕЧЕННОСТИ

Одним из важнейших показателей эффективности использования основных фондов является отношение прироста производительности труда к приросту фондовооруженности. Необходимость учета этой взаимосвязи заключается в следующем. Для того, чтобы добиться производительности труда, следует прежде всего всячески повышать уровень технической оснащенности предприятий, который, в свою очередь, предполагает соответствующие капитальные вложения, и в конечном счете приводит к росту фондовооруженности. Но было бы неправильно любой величиной экономии общественного труда оправдывать рост его фондовооруженности и фондоемкости продукции. Отсюда возникает важная экономическая проблема оптимального соотношения между фондовооруженностью труда и ростом его производительности за счет технической оснащенности производства [3].

Возможны несколько вариантов соотношения производительности труда и фондовооруженности. Нередко имеют место случаи, когда фондовооруженность увеличилась ($\Delta\Phi_m > 0$) за какой-то период, а производительность труда за тот же период снизилась ($\Delta\Pi_p < 0$). Однако это не всегда означает, что производительность труда и эффективность капитальных вложений не высокие; бывает что причина подобного положения дел - в плохом качестве хозяйствования.

Вполне реальна и совершенно противоположна ситуация, когда производительность труда увеличивается при прежнем уровне фондовооруженности и даже при ее снижении. Это происходит при использовании имеющихся резервов повышения эффективности производства за счет совершенствования его организации. Причем, при рассмотрении этих двух случаев разной направленности изменения фондовооруженности и производительности труда, при выявлении причин сложившегося положения дел следует учитывать и временной лаг.

Теперь рассмотрим наиболее интересный вариант, когда при росте фондовооруженности происходит увеличение производительности труда. Случай, когда прирост производительности труда превышает

прирост фондовооруженности, то есть когда $\Delta\Pi_p > \Delta\Phi_m > 0$, или $\frac{\Delta\Pi_p}{\Delta\Phi_m} > 1$ отражает ситуацию явно эффективного использования основных фондов, так как здесь растет не только производительность труда, но и фондоотдача, а значит эффект от роста производительности труда дополняется эффектом от роста фондоотдачи. Часто, однако, в действительности бывает ситуация, когда прирост производительности труда

меньше прироста фондовооруженности, т.е. когда $\Delta\Phi_m > \Delta\Pi_p > 0$, или $\frac{\Delta\Pi_p}{\Delta\Phi_m} < 1$. Рассмотрим этот случай более подробно.

Отношение годового прироста фондовооруженности к приросту годовой производительности труда, исчисляемой по чистой продукции $\frac{\Delta\Phi_m}{\Delta\Pi_p}$, можно трактовать, как своеобразный показатель окупаемости средств, вкладываемых на прирост фондовооруженности. Если, положим, для повышения производительности труда одного работника на 100 рублей требуется увеличить фондовооруженность, скажем, на 500 руб., то срок окупаемости этих вложений за счет эффекта от роста производительности труда составит 5 лет (500:100). С другой стороны, это же отношение можно рассматривать, как «цену» прироста производительности труда, показывающую, в какой степени должна вырасти фондовооруженность работника, чтобы новая стоимость увеличилась на 1 рубль.